

BŪTISKĀKIE REZULTĀTI UN IZAICINĀJUMI LATGALISTIKĀ (2008–2017)

Ilga Šuplinska
ilga.suplinska@rta.lv

Lidija Leikuma
lleikuma@inbox.lv

Atslēgas vārdi: *latgalistika, Valsts valodas likums, latgaliešu (rakstu jeb literārā) valoda, valodas un izglītības politika, novadmācība*

Raksta mērķis ir atgādināt būtiskākos rezultātus latgalistikā, kā arī iezīmēt svarīgākos risinājumus, kas saistīti gan ar latgalistikas kā zinātņu nozaru kopuma attīstību, gan tās rezultātu un atzinumu ieviešanu praksē. Raksts veidots divās daļās: pirmajā raksturotas svarīgākās latgalistikas norises un to iznākums (2008–2017), detalizētākai uzziņai sniedzot atsauces, otrā iezīmēti sabiedrībā un mediju telpā valdošie diskursi, kas kavē latgalistikas attīstību, negatīvi ietekmējot reģiona attīstību kopumā. Rakstā skats arī pašreizējais latgaliešu valodas statuss likumdošanā un valodas vēstures pētnieku skatījumā.

Ievads

Latvijas Republikas (LR) simts gadu pastāvēšanas jubilejas gaidās tiek skatīta, vērtēta un jaunā gaismā analizēta arī noklusētā, ideoloģizētā vai aizmirstā valsts vēsture. Tas ir būtiski visas mūsu valsts attīstībā. 2017. gads ir ne tikai ievadījis LR simtgades svinības, bet arī aktualizējis maz pētītus un līdz ar to gan akadēmiskos, gan skolas vajadzībām domātos izdevumos neietvertus, no kopnacionālās valsts vēstures atšķirīgus Latgales vēstures stāstus.

Ceturtais pasaules latgaliešu saiets ar Latgales simtgades kongresu (2017. gada 5.–6. maijā) bija svarīgs notikums latgalistikas nākotnei. Tas pievērsa sabiedrības uzmanību Latgales vēsturei, ekonomikai, izglītības un valodas politikai, vides zinātnes attīstībai reģionā. Taču pamatjautājums bija saistīts

ar 1917. gada Latgales kongresa lomas izvērtējumu Latvijas valsts tapšanā, tā nozīmi Latgales savdabības saglabāšanā. Abi kongresi notika Rēzeknē,¹ abos bija pārstāvēti pārnovadu latvieši, pēdējā — LR svarīgākās amatpersonas: Valsts prezidents Raimonds Vējonis, Ministru prezidents Māris Kučinskis, Saeimas priekšsēdētāja Ināra Mūrniece, eksprezidenti Vaira Vīķe-Freiberga un Guntis Ulmanis, ministri; pēc abiem kongresiem tika pretrunīgi vērtēta pieņemtā rezolūcija. Citēsim šeit viena no 1917. gada rezolūcijas veidotājiem — Franča Trasuna teikto: “[..] 1917. gadā [..] delegātu sapulce iznesa lēmumu, ka Latgale nospriež pievienoties pārējām Latvijas tautas daļām. Bet, no otras puses, tika iznesta rezolūcija, ka Latgale iekšējās darīšanās patur zināmu autonomiju. Kungi, šī rezolūcija par vietējo autonomiju

nenozīmē, ka Latgale gribēja vai grib atšķirties no pārējām Latvijas daļām, jo pirmais punkts skaidri nosaka, ka Latgale pievienojas pārējām Latvijas daļām. Otrais punkts tika iznests tāpēc, ka Latgale ļoti labi apzinājās, ka viņa, pirmkārt, ekonomiskā ziņā stāv daudz zemāk nekā Kurzeme un Vidzeme, ka viņa arī izglītības ziņā stāv daudz zemāk kā Kurzeme un Vidzeme, ka Latgalē trūkst inteligēnto spēku. Latgale ļoti labi apzinājās, ka, lai gan mēs esam viena tauta, bet ka stiprākā tautas daļa tādos gadījumos ņems pārsvaru par vājāko tautas daļu un var ekonomiski nospiegt vājāko tautas daļu. [...] ka tas uzskats bija pareizs, par to liecināja arī vienas latgaliešu delegātu daļas balsis par apvienošanos, un par to liecināja pat dažu vidzemnieku un kurzemnieku balsis, kuri bija klāt sapulcē un kuri izteicās, pat man personīgi, ka viņiem bailes, ka tiem, kas stāv pret apvienošanos, ir tomēr zināmā mērā pamatoti iebildumi, ka Kurzeme un Vidzeme kulturālā ziņā stāv augstāk un ka viņas var kulturāli un ekonomiski Latgali izmantot.”² Turpinājumā F. Trasuns min piemērus, kā Latgale tiek izmantota, un jau 1925. gadā jautā, kāpēc nedarbojas 1917. gadā pieņemtās rezolūcijas otrais punkts: “2. Mes, Latgolas latwiši, apsawinodami ar Kurzemes un Wyzzemes latwišim, paturēsīm sowu pašwaldību, pylnu tisibu pašnuteikšonas woludas, ticibas, baznicas, skolu un saimestibas, kai ari zemes jautojumā, boznicas dorišonos piwinojūt pi Latgolas ari Kurzemes un Wyzzemes katolius.”³ 2017. gadā Ceturtajā pasaules latgaliešu saietā un tajā pieņemtajā rezolūcijā īpaši uzsvērti tie virzieni, kas simts gadu laikā dažādu vēsturisku un politisku iemeslu dēļ ir noklusēti vai nav aktualizēti valstiskā līmenī.

Šā raksta mērķis ir atklāt būtiskākos rezultātus latgalistikā, kā arī iezīmēt svarīgākos rosinājumus, kas saistīti gan ar latgalistikas kā zinātņu nozaru kopuma attīstību, gan tās rezultātu un atzinumu ieviešanu praksē.

Raksts veidots divās daļās: pirmajā īsi raksturotas svarīgākās latgalistikas norises

un to iznākums (2008–2017), detalizētāki uzziņai sniedzot atsauces, otrā iezīmēti sabiedrībā un mediju telpā valdošie diskursi, kas kavē latgalistikas attīstību, negatīvi ietekmējot reģiona attīstību kopumā.

Būtiskākie rezultāti latgalistikā (2008–2017)

Plašākai akadēmiskajai auditorijai latgalistikas jēdziens tiek akcentēts, kā arī pārskats par darbību šajā jomā (2008–2011) sniegts Apvienotajā pasaules latviešu zinātnieku 3. kongresā un Letonikas 4. kongresā 2011. gadā.⁴ Šajā kongresā pirmo reizi tika organizēta atsevišķa latgalistikas sekcija. Tādas tika rīkotas arī 5. un 6. Letonikas kongresā. Vēlāk latgalistikas konferenču rīkotāji⁵ no šās prakses atteikušies, jo pietiek ar vienu plašāku akadēmisku pasākumu (gadā), kurā savus pētījumus starpdisciplinārā rakursā prezentē latgalistikas pētnieki. Ir svarīgi, lai Letonikas kongresos latgalistikas pētījumu atziņas tiktu popularizētas dažādu nozaru letonistu vidū.

2011. gadā tika noteikti galvenie virzieni latgalistikas turpmākai attīstībai:

- turpināt sabiedrības, tostarp akadēmiskās vides, izglītošanu Latgales vēstures, valodas, literatūras jautājumos, panākot sabiedrības attieksmes maiņu, vēsturiski pamatota faktoloģiskā materiāla iekļaušanu skolas mācību grāmatās (vēsturē, valodā, literatūrā) un Latvijas valsts vēstures, īpaši Latvijas Republikas laika (1918–1940), korektu traktējumu,
- sadarbībā ar Latgaliešu valodas, literatūras un kultūras vēstures skolotāju asociāciju (LVLKSA) sagatavot standartus un mācību programmas latgaliešu valodas, literatūras, kultūras vēstures kā atsevišķa mācību priekšmeta mācīšanai vispārīgglītojošā skolā Latgales reģionā,
- attīstīt starpdisciplinārus pētījumus, kas vērsti uz Latgales reģiona ekonomiskās kapacitātes kāpināšanu, humanitāro un sociālo zinātņu modernizēšanu un to

pētījumu rezultātu ieviešanu attiecīgo nozaru attīstībā.⁶

Tātad — trīs pamatvirzieni: sabiedrības izglītošana, mācību materiālu izstrāde un starpdisciplināru pētījumu veikšana. Protams, starp šīm trim darbības jomām grūti novilkt striktas robežas, taču ir atsevišķi rezultatīvi pasākumi, kas prioritāri vērsti vienā vai otrā virzienā.⁷

Šķiet, tieši pirmais latgalistikai izvirzītais uzdevums ir visvairāk saistīts ar izaicinājumiem⁸, tāpēc te rezultatīvo rādītāju ir mazāk, nekā gribētos redzēt sešu gadu laikā kopš šī virziena noteikšanas. Sabiedrības izglītošana notiek gan tieši, veidojot populārzinātniskus izdevumus pievilcīgā formātā, piedāvājot raidījumus latgaliešu valodā, ietekmējot lingvistisko ainavu u. c., gan pastarpināti, organizējot dažāda mēroga un satura pasākumus, popularizējot jaunākos (arī akadēmiskus) izdevumus.

“Latgalistikas problemātika zinātniski tiek risināta vairākās Latvijas augstākās izglītības iestādēs (piemēram, Latvijas Universitātē (LU), Daugavpils Universitātē (DU)), nevalstiskās organizācijās un biedrībās (piemēram, Latgaliešu kultūras biedrība (LKB), Latgales Studentu centrs (LgSC), “Latgolys Saeima”), taču pēdējo desmitgažu rezultatīvie rādītāji ataino, ka Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijas (RTA, līdz 2016. gadam — Rēzeknes Augstskola (RA)) Reģionālistikas zinātniskais institūts (REGI) ir nozīmīgākais latgalistikas centrs Latvijā.”⁹

Populārzinātniski, plašam interesentu lokam domāti izdevumi latgaliešu valodā¹⁰ vai, popularizējot latgaliskumu, tai skaitā latgaliešu valodu, kādā citā valodā, ir tapuši tieši RTA. Tāds ir, piemēram, izdevums “Latgalieša CV: no senlaikiem līdz 21. gadsimtam” (atb. red. S. Lazdiņa, iznāca 2011. gadā latviešu, angļu, krievu valodā ar latgaliešu rakstu valodas piemēriem; otrs, papildināts izdevums, ar Kultūras ministrijas (KM) atbalstu iznāca 2015. gadā — abos latviešu valodas literārajos paveidos atsevišķi). Izdoti

arī valodas terminoloģiju (lingvistiskā ainava, valoda, reģionālā valoda, dialekts u. c.) un multikulturālismu skaidrojoši izdevumi, piemēram, ceļvedis “Multikulturālā Rēzekne. Iepazīsti valodu un kultūru daudzveidību Rēzeknē!”, piedāvājot maršrutu ar 21 apskates objekta iepazīšanu, izglītojošs mācību līdzeklis “Latgaliešu valoda Eiropas reģionālo un minoritāšu valodu kontekstā”. Top izdevumi, kas popularizē noteiktu pasākumu, vienlaicīgi sniedzot ieskatu Latgales vēstures jautājumos, piemēram, RTA buklets par Nikodemu Rancānu un Latgales pedagogiem iedibināto balvu, plakāts “Radzamuokī izdevumi latgaliešu literarajā volūdā 2015.–2017. godā”; LVLKSA¹¹ buklets “Vosoroošona. Školuotuoju ī studentu vosorys kursi”; Latgales Kultūrvēstures muzeja izdevums “Pāri slieksnim. 1917. gada 26.–27. aprīlis” latviešu, latgaliešu, angļu, krievu valodā; KM Latvijas valsts simtgades biroja izdevums “Latgolys symtgadis kongress. Latgales symtgades kongress” latviešu un latgaliešu valodā.

Vairāku pasākumu rezultātā (LKB un RTA rīkotais 3. pasaules latgaliešu saiets, KM konference Vārkavā “Latgaliešu valoda un latgaliskā identitāte” — abi 2012. gadā) un, pateicoties Nacionālās elektronisko plašsaziņas līdzekļu padomes (turpmāk — NEPLP) iniciatīvai, tika papildināts “Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums”: “Nodrošināt latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida un lībiešu valodas kā pirmiedzīvotāju valodas saglabāšanu, aizsardzību, attīstību un lietošanu.”¹² Arī “Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālajā stratēģijā 2012.–2017. gadam” viens no mērķiem tika saistīts ar latgaliešu valodas lietojuma stiprināšanu.¹³ Šis ir uzskatāms piemērs tam, kā pamatdokumentu sakārtošana, precīzu mērķu definēšana ir jāvusi paplašināt latgaliešu valodas lietojumu. Pateicoties KM un VARAM atbalstam, pastāv mērķprogrammas, kas paredz reģionālo un vietējo mediju attīstību, tai skaitā īpaši izceļot raidījumu sagatavošanu latgaliešu valodā. Tie

gan galvenokārt ir kultūras, kultūras vēstures jautājumiem veltīti raidījumi, ziņu par citiem iknedēļas raidījumiem latgaliski (bērniem, sporta tematikai u. c.) mūsu rīcībā pagaidām nav. Toties finansiāli tiek atbalstīts un darbojas Latgales jauniešu veidots un uzturēts portāls "lakuga.lv" (www.lakuga.lv/), apliecinot pēctecību.

Lingvistiskā ainava mainās visai lēni, tomēr minētās pārmaiņas plašsaziņas līdzekļu telpā ir veicinājušas raidījumu virsrakstu, baneru, reližu, kur reklamē raidījumus un citus pasākumus, biežāku parādīšanos latgaliski. Pozitīvs piemērs ir Latvijas Nacionālās bibliotēkas prakse, kur tiek rīkotas īpašas Latgales dienas, piemēram, 2016. gada 12. martā, veltot to vienai no LNB izstādes "Nevar nerakstīt" tēmām — latīņu drukas aizliegumam Latgalē 19. gadsimta otrajā pusē un Latgales kultūras renesansei. Reklāmmateriāli pasākumam bija sagatavoti abās latviešu rakstu tradīcijās.

Kaut vēl nevaram runāt par vienotu latgaliešu valodas lietojuma politiku vizuālajās zīmēs, Kārsavas,¹⁴ Ludzas novada pašvaldības jau šobrīd ir gādājušas par pilsētas infrastruktūras norāžu izveidi arī latgaliski. Par latgaliešu valodu produktu vizualizācijā domā tirdzniecības centrs "Ūga" (Preiļi), Austrumlatvijas koncertzāle "Gors", daudzi vidējie un mazie uzņēmumi. Tūristu atsauksmēs aizvien biežāk ienāk atzinīgi vārdi par latgaliešu valodas lietojumu, piemēram, "Gorā", vai arī tiek uzdots jautājums: "Kāpēc tā netiek lietota?"

Ir daudz marginālu, galvenokārt entuziasmā balstītu vai īslaicīgos projektos atbalstītu sabiedrības izglītošanas pasākumu, taču daudzās jomās (īpaši valodas un izglītības politikā) trūkst valsts institucionāla atbalsta, arī izmaiņu, papildinājumu vai grozījumu stratēģiski svarīgos dokumentos, kas daudziem ļautu rīkoties noteiktāk, "drošāk". Jāpiebilst, ka LKB un RTA sadarbībā tapušais projekts "Latgales kongresam 100", kas finansēts KM Latvijas valsts simtgades programmā, triju gadu garumā ir jāvis aktualizēt

dažāda formāta pasākumus, gan izglītojot sabiedrību, tai skaitā skolas vecuma bērnus un jauniešus, gan veicot izpēti un radot jaunas izstrādes, piemēram, izglītojošu datorspēli "Īsapazeisim" (<http://iepazisimies.rta.lv>).

Otrs latgalistikai izvirzītais uzdevums paredz mācību materiālu izstrādi, tai skaitā standartu un paraugprogrammu sagatavošanu un īstenošanu. Arī šī uzdevuma izpildei paātrinājumu ir devušas latgalistikas konferences un Trešais pasaules latgaliešu saiets, kura rezolūcijā viens no punktiem nosaka: "2.5. Īstenojot Valsts valodas likuma 3. p. 4. apakšp., panākt valsts pasūtījumu nepieciešamo mācību līdzekļu izstrādei latgaliešu rakstu valodas, literatūras, kulturoloģijas sekmiņai apguvei skolā un augstskolā."¹⁵

Šeit var runāt par zināma veida paradoksu un realitāti reizē: jau 2013. gadā bija izstrādāti divi standarti mācību priekšmeta "Latgaliešu rakstu valoda"¹⁶ apguvei (LVLKSA sadarbībā ar Valsts izglītības satura centru (VISC)). Tajā pašā gadā, atsaucoties uz citu minētās rezolūcijas punktu: "2.2. Rosinot skolotāju interesi par latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures mācīšanu, IZM aicināt finansējuma mērķdotāciju virzīt attiecīgo mācību priekšmetu apguvei. Rast iespēju, pārskatot mācību saturu, vienu stundu nedēļā atvēlēt novadmācībai Latvijas skolās, lai stiprinātu lokālās un nacionālās identitātes veidošanos"¹⁷; un, pateicoties Rēzeknes pilsētas pašvaldības finansējumam, visās Rēzeknes latviešu plūsmas vispārizglītojošajās skolās tika radīta iespēja apgūt fakultatīvu mācību priekšmetu "Novadmācība". Priekšmeta eksperimentālās programmas tika izstrādātas skolotāju tālākizglītības apguves laikā, sadarbībā ar RTA. Ir rīkotas vairākas skolotāju vasaras kursu nometnes "Vosorošona", akcentējot novadmācības standarta, programmu, mācību līdzekļu izstrādi, daloties pieredzē par pirmajiem rezultātiem. Paradokss slēpjas tajā, ka standarts joprojām nav apstiprināts,¹⁸ kaut gan novadmācības apguve notiek Rēzeknē un Rēzeknes, Baltinavas un

Ludzas novados. Pārrāvums latgaliešu valodas lietojumā izglītības sistēmā ir bijis tik ilgs, ka skolotāji un vecāki bieži nav gatavi latgaliešu valodas ieviešanai skolā. Novadmācībā latgaliešu valoda tiek izmantota kā viens no rīkiem, respektējot skolēnu citu valodu zināšanas, raisot viņos interesi par novadu, stiprinot latgaliski latviskās identitātes veidošanos. To, ka skolēni ar interesi piedalās šādās stundās vai izsaka vēlmi apgūt šādu priekšmetu, apliecināja arī 2017. gada 2. maijā (Ceturtajā pasaules latgaliešu saieta laikā) notikušī pilotstunda novadmācībā 41 Latgales reģiona skolā. Tajā bija iesaistīti Latgalē pazīstami kultūras un sabiedriskie darbinieki.¹⁹ (Vairāk par izglītības iespējām latgaliski sk. Marten, Šuplinska, Lazdiņa²⁰.)

Mācību līdzekļos mūsdienās ir jārespektē starpdisciplināritāte, tiem jābūt interaktīviem, radītiem (vēlams), izmantojot IT, bet, pats svarīgākais — tādiem, kas raisa mācīšanās, darbošanās prieku un ņem vērā skolēna vecumposma intereses un pieredzi. Šādām prasībām atbilst datorspēles formāts, taču Latvijā tas tiek maz izmantots (izņēmums — izstrādes pirmsskolas vecuma bērniem). Novadmācības, Latgales vēstures, ģeogrāfijas, valodas, kultūrvēstures, folkloras apguvei ir radītas divas datorspēles: “Nūej tī, nazyn kur, atnes tū, nazyn kū” (2014) un “Īsapazeisim” (2016).

Jaunākās IT izmantotas, veidojot pirmo digitālo latgaliešu ābeci “Skreineite. Vuicūs laseit” (2014), tā pieejama ikvienam interesentam LVA mājaslapā (<http://maciunmacies.valoda.lv/valodas-apguve/e-materiali/skolai>), bet kopš 2017. gada — arī papīra formātā. Jāpiebilst, ka skolēniem gan patīk šādi mācību rīki, tomēr, vadot novadmācības pilotprojektu 41 Latgales reģiona skolā, nācās atzīt, ka interneta kvalitāte un ātrums (tā trūkums) bieži vien neļauj stundā izmantot pat elementārus paraugus no tīmekļa vietnēm. Valsts izglītības politikā ir jāparedz līdzekļi kvalitatīvas datortehnikas un interneta pakalpojumu ieviešanai, citādi izglītības postulāts par izci-

libu un konkurenci darbojas tikai republikas nozīmes pilsētās, novadu centros. Šis ir viens no pazeminātas mācību rezultātu kvalitātes iemesliem konkurētspējas veicinātājiem.

Interaktīviem izglītojošiem mācību līdzekļiem latgaliski jāpievieno RTA izdotie DVD mūsdienu folkloras apguvei (7 disku kopums, autori: I. Šuplinska, M. Justs, 2010, 2012, 2014)²¹, tāpat audiovizuālie izdevumi²², kas ir izdoti ar RTA atbalstu un veltīti latgaliešu literātu popularizēšanai. Jāpiebilst, ka izglītojošu audio vai audiovizuālu izdevumu radīšanā, tāpat kā Latgales kultūrvides bagātināšanā, aktīvi iesaistās nevalstiskās organizācijas, īpaši Latgolys Producentu Grupa, “Bruoli un Muosys”, Latgolys entuziastu grupa “Biļdis” u. c. individuāli izdevēji. Diemžēl sabiedrībā, īpaši skolotāju vidē, tikpat kā nav pamanīts Aijas Jakuškinas-Ādamas veidotais audiodisks “Spēlis breineigom strēčom” (2012), kas ir izmantojams gan formālajā, gan neformālajā izglītībā, gan kultūras un izklaides pasākumos. Vēl šeit pieminami pētījumi, kas ietverti CD (retāk DVD) formātā un būtiski papildina Latgales kultūrvēstures, valodas izpratni, piemēram, A. Lielbārža, M. Boiko “Psalmu dziedāšana Latgalē” (2012), L. Leikumas, I. Meža, A. Andronova “Viena zeme, vieni ļaudis, nav vienāda valodiņa” (2015) u. c.

Spēle kā interaktivitātes un lasītāja piesaistes instruments ir piedāvāta arī L. Keroļa grāmatas “Alise Breinumu zemē” (2015) tulkojumā latgaliski²³ un I. Šuplinskas, L. Rundānes, A. Andrejevas izdevumā “Gostūs pi Boņuka. Stuosti bērniem par Latgolu” (2017).

Trešais latgalistikas attīstībai virzītais uzdevums — starpdisciplināru pētījumu veikšana, rezultātu publicitāte un, pats svarīgākais, to ieviešana konkrētas jomas, nozares attīstībā — ir ikvienas zinātņu nozares prioritāte. Un atkal var runāt par zināmu paradoksu: kamēr latgalistikas pētnieki pēta un popularizē savas atziņas, akadēmiskā vide to pieņem kā pašu par sevi saprotamu un plašāka sabiedrība neiesaistās, bet, ja mēģina

pētījumu atziņas ieviest praksē, pretendēt uz izmaiņām valodas un izglītības politikā, sabiedrības reakcija ir neprognozējama (visbiežāk — kritiska). Vēl vairāk pārsteidz bieži piedzīvotā akadēmiskās vides noliedzošā vai izvairīgā attieksme. Tas kavē latgaliešu valodas atgriešanos skolā, tās lietojuma atzišanu un stiprināšanu vietējos un republikas līmeņa plašsaziņas līdzekļos, Latgales reģiona pašvaldībās, tūrisma un uzņēmējdarbības vidē.

“Ikviena politiska darbība par labu latgaliešu valodai, kuras rezultāts ir “kautrīgā” latgaliešu valodas klātbūtne izglītībā un plašsaziņas līdzekļos, ir notikusi par spīti neļāvīgai Latvijas valsts attieksmei. Lai gan personas, kas regulāri lieto latgaliešu valodu, pārliecinoši pārstāv latviešu pusi (viedokli), ja runa ir par dalīšanu krievos un latviešos, latgaliešu aktivitāte bieži tiek uztverta kā potenciālie draudi nacionālajai vienotībai.”²⁴

Nenoliedzami, latgalistikas viens no būtiskākajiem rezultātiem ir starptautiskās latgalistikas konferences un krājumi²⁵, kas iznāk pēc konferencēm. Tai pašā laikā latgalistikas rezultātu ignorēšana, “nepamanīšana” valstiskā līmenī pie vieniem un tiem pašiem jautājumiem liek atgriezties gadiem ilgi, tādējādi kavējot latgaliešu valodas funkcionalitātes paplašināšanos un skolu mācību līdzekļu satura pārskatīšanu, lai tajos būtu korekti atspoguļota arī Latgales atšķirīgā vēsture. Tātad izaicinājumu latgalistikai joprojām ir daudz.

Izaicinājumi latgalistikā

“Informācijas pārpilnības un globalizācijas gadsimtā mazāk lietotās un/vai reģionālās valodas var neatgriezeniski pazust savas zemās konkurētspējas, utilitārās funkcijas neesamības dēļ, taču līdz ar valodu zūd arī īpašs domāšanas veids un noteiktas kultūras tradīcijas, notiek neprognozējamas izmaiņas zaudētās valodas nesēja mentalitātē, tāpēc ir svarīgi gādāt par valodas kā pašvērtības, un, ja iespējams, arī kā praktiska komunikācijas rīka nodrošināšanu un saglabāšanu dažādās lietojuma sfērās,”²⁶ tā tika iesākta publikācija,

kurā šā raksta autore skaidroja latgalistikas jēdziena būtību un atgādināja par svarīgākajām norisēm laikā līdz 2011. gadam. Kā rāda iepriekšējā nodaļa, rezultatīvie rādītāji latgalistikā ir vēra ņemami, pateicoties: 1) latgaliešu valodas normēšanas pasākumiem un virknei izdevumu (ābece, gramatikas), ko sagatavojuši J. Cibuļs un L. Leikuma (izdevumi kopš 1992. gada); 2) starptautiskiem projektiem²⁷ un vairākiem izdevumiem un resursiem: “Latgališu-latvišu-krīvu sarunu vuordineica” (A. Andronovs, L. Leikuma, 2008); “Valodas Austrumlatvijā: pētījuma dati un rezultāti” (zin. red. I. Šuplinska, S. Lazdiņa, 2009); “*The Latgalian language in education in Latvia*” (H. F. Marten, I. Šuplinska, S. Lazdiņa, 2009): “*A short grammar of Latgalian*” (N. Nau, 2011); “Latgales lingvoteritoriālā vārdnīca” (zin. red. I. Šuplinska, 2012, divos sējumos latgaliešu, angļu, latviešu, krievu valodā, elektroniska un populārzinātniska izdevuma versija ir pieejama <http://futureofmuseums.eu>); enciklopēdisks izdevums skolēniem “Ausmas zeme” (zin. red. S. Lazdiņa, 2012); mūsdienu latgaliešu tekstu korpus (miljons vārdlietojumu, izstrādāts I. Spergas vadībā, pieejams <http://hipilatlit.ra.lv>); lietuviešu-latviešu-latgaliešu vārdnīca (10 000 šķirķļu, izstrādājis autoru kolektīvs L. Leikumas vadībā, <http://hipilatlit.ru.lv/dictionary/lv/dictionary.html>) u.c.; 3) sērijām “Latgalistikas bibliotēka”, “Ačynska latgališu bīdreibys bibliotēka”²⁸ un tādu izdevumu pirmpublicējumu vai atkārtotu izdevumu sagatavošanai, kas ir svarīgi latgaliešu valodas vēstures izpētei²⁹; 4) starptautiskajam atzinumam un ISO koda (LTG) piešķiršanai latgaliešu valodai (2010), precizējot ierakstu par latviešu valodu kā makrovalodu (LAV), kam ir divi paveidi: latviešu (LVS) un latgaliešu (LTG) literārā valoda³⁰; 5) papildinājumam MK noteikumiem Nr. 384 “Noteikumi par 2011. gada tautas skaitīšanas programmu” (02.02.2008), panākot, ka 2011. gada tautas skaitīšanā tiek apzināts latgaliešu valodas lietotāju skaits vismaz mājas apstākļos³¹; 6) starptautiskajām latgalistikas

konferencēm, kas ļāvušas palielināt interesi un izpratni sabiedrībā, piesaistījušas latgalistikas pētniecībai jaunu zinātnieku paaudzi un arī pētniekus ārpus Latvijas robežām.

Cita starpā, latgalistika kā zinātņu nozare ir respektēta, izstrādājot interaktīvu lietotni “Latviešu valodniecības attīstība: informatīvi izglītojoša elektroniskā karte” (pētnieku grupas vadītājs profesors P. Vanags³²). Tajā pirmo reizi proporcionāli latviešu literārās valodas un valodniecības vēstures jautājumiem ir atspoguļoti arī latgaliešu valodas jautājumi (šķirkļu autore I. Šuplinska). Var tikai cerēt, ka šāda sadarbība latgaliešu valodas, literatūras, kultūrvēstures u. c. pētniecībā būs arī citos kopnacionālos izdevumos.

Tajā pašā laikā izaicinājumi latgalistikas pētniekiem nav mazinājušies, jo līdzās sabiedrībā un plašsaziņas līdzekļos pastāvošajiem diskursiem: kas īsti ir latgaliešu valoda — valoda vai dialekts; vai latgaliešu valoda pretendē uz trešās dzīvās baltu valodas statusu, vai reģionālās valodas prasība latgaliešu valodai apdraud latviešu valodas valsts valodas statusu u. c., pēc 2017. gada 5.–6. maija Latgales simtgades kongresa rezolūcijas pieņemšanas ir parādījušies arī šādi: Ko tie latgalieši īsti grib? Vai latgaliešu valoda jāzina visai Latvijai? Vai visai lietvedībai jābūt arī latgaliešu valodā? un tamlīdzīgi.

Saprotot, ka vienā rakstā nav iespējams atbildēt uz visiem šādiem gadiem krātiem jautājumiem, vēl mazāk — mainīt attieksmi pret latgaliešu valodas nolīgumu vai noklusējumu, pakavēsimies tikai pie pašreizējā latgaliešu valodas statusa likumdošanā un atsevišķu filologu skatījumā.

LR Satversme 2012. gadā tika tulkota astoņās valodās, starp tām pirmo reizi arī latgaliešu (autoru kolektīvs I. Spergas vadībā) un lībiešu valodā. LR Satversmes 4. punkts nosaka: “Valsts volūda Latvejis Republikā ir latvišu volūda.”³³ Skaidrojums šim Satversmes punktam no juridiskās puses ir sniegts vairākkārt,³⁴ arī Eiropas tiesas tiesneša E. Levita uzstāšanās reizē 4. pasaules lat-

galiešu saietā: “Kongress (Latgales kongress 1917. g. — I.Š, L.L.) ir noformējis valststiesiski negrozāmo uzstādījumu, ka *latgalieši vienlaikus ir latvieši*. Tādēļ visos politiskos dokumentos, Satversmē un likumos, kur ir runa par latviešiem, šis jēdziens iekļauj arī latgaliešus. Latgaliešu valodas un kultūras savdabība ir latviešu nācijas bagātība un valstiski atbalstāma.”³⁵

2017. gada maijā LR Satversme latgaliski bija pieejama 4. pasaules latgaliešu saietā dalībniekiem drukātā versijā. Uz tās vāka bija uzraksts: “Latviešu valodai ir divas literārās jeb rakstu valodas: LAV=LVS+LTG.”³⁶ Juridiski pārpratumu nav, ir pieņemti arī starptautiskie ISO kodi abiem latviešu valodas paveidiem. Vai te pastāvētu kāda pretruna valodnieku skatījumā? Daudzkārt citētais Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunkts: “Valsts nodrošina latgaliešu rakstu valodas kā vēsturiska latviešu valodas paveida saglabāšanu, aizsardzību un attīstību.”³⁷

2016. gada LVA izdevumā tiek saprasts šādi: “[...] ar to paredzot dažādas iespējas šī valodas paveida attīstībai gan lingvistiskās izpētes ziņā (piemēram, iespēja iegūt valsts pētījumu programmu finansējumu), gan izglītības sfērā (piemēram, informācijas par latgaliešu rakstu valodu iekļaušana skolu un augstskolu mācību saturā, atbalsts mācību un mācību metodisko līdzekļu izstrādē, studiju kursi augstskolās un fakultatīvās stundas vispārīgglītojošajās skolās).”³⁸ “Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam” par valsts atbalstu latgaliešu valodai grūti ko spriest, jo ir tikai divi atsevišķi ieraksti (kā ierasts, dokumenta noslēgumā), kur teikts, ka tiks atbalstīta latgaliešu valodas, literatūras, kultūrvēstures olimpiāžu un vasaras kursu skolotājiem “Vosorošana” organizēšana (atbildīgā — LVLKSA). Šai dokumentā nav pieminēti ne statistikas dati par 2011. gadā oficiāli konstatēto reālo latgaliešu valodas lietojumu Latvijā, ne kāds no šai rakstā atgādinātajiem pētījumiem latgalistikā, tādējādi, dabiski, nevienā uzdevumu un

mērķu skaidrojumā neparādās Valsts valodas likuma 3. panta 4. apakšpunktā noteiktais par latgaliešu rakstu valodas saglabāšanu, aizsardzību un attīstību. Taču ir samērā skaidras norādes uz “Vienoti, tātad vienādi!” konceptu: “Bez viena vienojoša kvalitatīva lingvistiskās saziņas līdzekļa atsevišķas Latvijas sabiedrības grupas par identitātes komponentu var pakāpeniski izvēlēties globālās subkultūras un citu valstu informācijas telpas, tādējādi veicinot sabiedrības sociālo dezintegrāciju. Lingvistiskā un komunikatīvā aspektā sašķelta sabiedrība negatīvi ietekmēs investīciju piesaisti, mazinot tautsaimniecības izaugsmes iespējas.”³⁹ Zīmīgi, ka pie izpildītājiem RTA, kas ir viena no latgalistikas ideju nesējām un uzturētājām Latvijā, neparādās.

Varētu uzskaitīt daudzus izdevumus, kas tapuši pēdējā laikā un kur Latgales vēstures, kur nu vēl valodas vai identitātes jautājuma, pārvērtēšana, joprojām nenotiek. Pieminēsim vēl tikai LU krājumu “Daudzveidīgās un mainīgās Latvijas identitātes” (2014). Tas ir daudzveidīgs, teorētiski pamatots, balstīts vairākās socioloģiskās aptaujās, cita starpā, te iekļauts arī īgauņu pētnieka Martina Ehalas raksts “Etniskās un nacionālās identitātes Baltijas valstīs”. Tā kā RTA ir vairākkārt sadarbojusies ar šo pētnieku, vismaz viņa rakstā tika gaidīta latgaliskā latviskuma atklāsmē, tomēr etnolingvistiskās vitalitātes rādītāji, kas īpaši tika pētīti arī Latgales latviešu vidū,⁴⁰ šajā izdevumā nav iekļauti. Pārējie krājuma raksti analizē divus identitātes izpausmes veidus: latviešu un austrumslāvu. Tāpat kā “Valsts valodas likuma”, valsts valodas politikas pamatnostādņu izpratnē un tulkojumā sabiedrībai, kā arī identitāšu daudzveidības atspoguļojumā latgaliskā komponenta aizvien vēl nav. Var tikai piekrist šā krājuma autorei Vitai Zelčai: “Kultūras trauma allaž rodas, kad anormāla, draudīga, varmācīga, bezmoraļa rīcība pārtop par sabiedrības ikdienu. Šī vēsturiskā pieredze, kuru faktiski visi latvieši pārdzīvoja nacistiskās un padomju okupācijas laikā, kā arī Latvijas valstiskuma restaurā-

cijas gados, maina identitāti un saglabā savu ietekmi ilgi pēc notikušā, it īpaši dzīves uzterē, rīcībaspējā, dzīvesdarbībā. [...] Kultūras traumu latviešu kolektīvās atmiņas kopienā veido publiski (un nereti arī ģimenes lokā) neizdiskutētie jautājumi par latviešu (līdz)dalību Latvijas valstiskuma iznīcināšanā, pašizvēlēto un uzspiesto sadarbību ar totalitārajiem režīmiem un to represīvajām struktūrām.”⁴¹ Te der atgriezties pie raksta sākuma un abiem pieminētajiem kongresiem: Latgales latviešiem, vismaz tiem, kas vēl runā otrajā latviešu valodas paveidā — latgaliešu valodā —, šī trauma ir vēl dziļāka, jo ar katru jaunu drukas aizliegumu un represīviem pasākumiem tā tikusi padziļināta gan cara laikos, Vitebskas guberņas sastāvā esot (1865–1904), gan Ulmaņa režīma gados Latvijas Republikā (1934–1940), gan padomju posmā (1960–1988).⁴²

Nepastāvot skaidram latgaliešu rakstu valodas stāvokļa un statusa definējumam, aizvien vēl raisās neauglīgi strīdi par latviešu valodas paveidu apzīmējumiem — nenoteiktība nav skaidrības draugs. Pārpratumus un nevajadzīgu sašutumu dažkārt ir izsaucis praksē bieži lietojamais termins “latgaliešu valoda”, kaut aiz tā nekādi “trešās dzīvās baltu valodas” meklējumi, vismaz pašu latviešu izpratnē, ieslēpti netiek. Gluži kā vienkāršības labad parasti runājam par “latviešu valodu”, ar to saprotot latviešu literāro valodu, tā arī ar terminu “latgaliešu valoda” parasti saprotam latgaliešu rakstu jeb literāro valodu. Daļā sabiedrības nebeidzas diskusijas, tiek apelēts pie tā, ka termini “rakstu” un “literārā” nav savstarpēji aizvietojami, taču pētījumos,⁴³ kuros skatīta šo terminu attīstība, tiek secināts, ka lingvistiskajā praksē tie var nozīmēt un bieži nozīmē vienu un to pašu. Tāpat tiek atgādināts, ka latgaliešu rakstu valodai normēta ir tikai rakstu, bet ne runas forma, tomēr arī “Valodniecības pamatterminu skaidrojošajā vārdnīcā” latgaliešu rakstu valoda definēta kā “daļēji kodificēts latviešu valodas reģionāls paveids, kas izveidots uz latgalisko

izlokšņu pamata. Latgaliešu rakstu valoda tiek lietota rakstveida saziņā, ieskaitot literatūru, un publiskajā runā”.⁴⁴ Arī latgaliešu ikdienas sarunvaloda, saprotams, nav tas pats, kas publiskā runa. Bet daļēji kodificēta tā ir tādēļ, ka šo procesu nepārtraukti kavē vēstures notikumi vai procesa apzināta politizācija.

Vai Ceturtajā pasaules latgaliešu saietā izskanējusi prasība respektēt otru latviešu valodas paveidu, lai to uzturētu, koptu un attīstītu turpmāk, būtu kas separātisks? (Par stereotipisku attieksmi pret Latgali un latgaliešu valodu sk. arī intervijā ar L. Leikumu.⁴⁵) Vai tiešām 2011. gada tautas skaitīšanā fiksētajam 165 000 latgaliešu valodas lietotāju skaitam būtu jāsarūk līdz 40 (tāds šobrīd tiek minēts lībiski runājošo personu skaits) vai vēl kritiskāk, lai valsts valodas politikas veidotāji sāktu stiprināt latvisko identitāti ar latgalisko komponentu un reāli atbalstītu latgaliešu valodas pilnvērtīgu pastāvēšanu un pārmantojamību?

Avoti un piezīmes

- ¹ Latgales simtgades kongresa plenārsēde ir skatāma: <https://ltv.lsm.lv/lv/raksts/05.05.2017-latgales-simtgadas-kongress.-plenarsede.id96777/>.
- ² Trasuns F. *Runas Latvijas Tautas padomē, Latvijas Republikas Satversmes sapulcē, Latvijas Republikas 1. un 2. Saeimā*. Rēzekne: Latgales Kultūras centra izdevniecība, 2014. 472 lpp. (340.–341. lpp.)
- ³ Latgolas Latwišu Kongress. *Drywa*. 1917. 1. majs. <http://data.lnb.lv/nba01/Drywa/1917/Drywa1917-015.pdf>. Sk. 2017.05.09.
- ⁴ Šuplinska I., Leikuma L. Latgales latviešu valoda un kultūra. *Apvienotais Pasaules latviešu zinātnieku 3. kongress un Letonikas 4. kongress “Zinātne, sabiedrība un nacionālā identitāte”*. Rīga, 2011. g. 24.–27. oktobris. Plenārsēžu materiāli. Rīga: LZA, 2012. 205.–212. lpp.
- ⁵ Starptautisko latgalistikas konferenci organizēja Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija (I. Šuplinska), Latvijas Universitāte

(L. Leikuma), Sanktpēterburgas Valsts universitāte (A. Andronovs), A. Mickeviča universitāte Poznaņā (N. Nau). Tā kā konference ir notikusi dažādās valstīs, organizētāju skaits katrai atsevišķai konferencei ir bijis lielāks.

- ⁶ Šuplinska I., Leikuma L. 2011, *op.cit.*, 205.–212. lpp. (210. lpp.).
- ⁷ Rakstā tiek minēti tikai pamatpasākumi un rezultāti. Plašāks latgalistikas sasniegumu klāsts, kā arī divas pārskata tabulas sk. Pošeiko S. Latgaliešu rakstu valodas attīstība. Grām.: *Valodas situācija Latvijā 2010–2015*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2016. 173.–195. lpp. Audiovizuālo izdevumu uzskaitījums šeit gan nesniedz pārskatu par visiem iznākušajiem DVD, trūkst arī norādes, ka tie ir zīmīgākie izdevumi, kā tas ir korekti norādīts publikāciju pārskata tabulā.
- ⁸ Par izaicinājumiem sk. raksta otrā daļā. Ar tiem šeit saprotam straujākus pamudinājumus, ierosinājumus kādai konkrētai darbībai, jaunus impulsus, kas var rasties agrāku, iepriekšēju darbību rezultātā.
- ⁹ Pošeiko S. 2016, *op. cit.*, 173.–195. lpp. (174. lpp.)
- ¹⁰ Rakstā lietots termins “latgaliešu valoda”, tā skaidrojums sniegts otrajā raksta daļā.
- ¹¹ LVLKSA — Latgaliešu valodas, literatūras un kultūrvēstures skolotāju asociācija.
- ¹² Elektronisko plašsaziņas līdzekļu likums. <http://neplpadome.lv/lv/assets/normativie%20akti/EPLL%2001.01.2017.pdf>. Sk. 2017.05.09.
- ¹³ Elektronisko plašsaziņas līdzekļu nozares attīstības nacionālā stratēģija 2012.–2017. gadam. <http://www.neplpadome.lv/lv/padome/normativie-akti/nacionala-strategija/>. Sk. 2017.05.09.
- ¹⁴ Latgalisko uzrakstu lietojums Kārsavā pievērsis sev pastiprinātu sabiedrības uzmanību. Dažas publikācijas: Viļums J. Kur tad var rakstīt latgaliski, ja ne Latgalē? *lr*. 2016. g. 8. apr. <http://www.irlv.lv/en/2016/4/8/kur-tad-var-rakstit-latgaliski>

- ja-ne-latgale. Sk. 10.09.2017; Latgales reģionālā televīzija: Kārsavas novads nepiekāpjas Valodas centram — ielu nosaukumi arī turpmāk būs latgaliski. Latvijas Sabiedriskie Mediji. 2016. g. 23. marts. <http://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/karsavas-novads-nepiekapjas-valodas-centram--ielu-norades-ari-turpmak-bus-latgaliski.a174952/>. Sk. 10.09.2017.
- ¹⁵ Baltace S., Leikuma L., Šuplinska I. *Trešuo pasaulja latgališu konference "Latvejis naatkareibys laiks — Latgolys ģspieja voi izniceiba"*. Rēzekne: Latgolys Kulturyrs centra izdevnīceiba, 2012. 86 lpp.
- ¹⁶ Pamatizglītības mācību priekšmeta "Latgaliešu rakstu valoda 4.–9. klasei" standarts: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/standarti/latg_val_stand_4_9.pdf
- Vispārējās izglītības mācību priekšmeta "Latgaliešu rakstu valoda" standarts: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/standarti/latg_val_stand_10_12.pdf
- ¹⁷ Baltace S., Leikuma L., Šuplinska I. 2012, *op. cit.*, 86 lpp.
- ¹⁸ Iespējams, tas kavējas jaunā izglītības satura un kompetenču pieejas izstrādes dēļ.
- ¹⁹ Saukāns J. Latgaliešu pašapziņa, valoda, novadmācība — Latgolys stuņde Voso-ruošonā. *LR 1*. 2017. g. 18. aug. <http://lr1.lsm.lv/lv/raksts/latgales-stunda-latgolys-stunde/latgaliesu-pasapzina-valoda-un-novadmaciba-latgolys-stunde-vo-sor.a90789/>. Sk. 10.10.2017.
- ²⁰ Marten H. F., Šuplinska I., Lazdiņa S. *The Latgalian Language in Education in Latvia*. Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning, 2009. https://www.mercator-research.eu/fileadmin/mercator/documents/regional_dossiers/latgalian_in_latvia.pdf. Sk. 10.09.2017.
- ²¹ "Cyblys meiklis" (2009); "Aulejis anekdotis" (2010); "Ondrupinis roksti" (2011); "Kaunatys vītu vuordu stuosti" (2013); "Baļtinovys receptis" (2014); "Viļakys tīciejumi" (2016); "Senī omoti Dagdā" (2016).
- ²² "Sūpluok" (4 videostāsti par M. Andžāni, V. Lukaševiču, L. Rundāni, O. Seikstu, 2009); "Izdzeivuot pīdereibu" (veļtejums O. Kūkuojam, 2010); "Laiku i myuža roksti" (veļtejums O. Rupaiņam, 2012); "Juoņa Klīdzīeja dabasu puse" (2014).
- ²³ Tulkotāja Evika Muizniece, izdevuma redaktore Ilga Šuplinska, latgaliešu valodas jautājumos konsultējuši Valentīns Lukaševičs un Sandra Ūdre.
- ²⁴ Marten H. F., Lazdiņa S. Latgalian in Latvia: How a minority language community gains voice during societal negotiations about the status of two major languages. In: Pütz M., Mundt N. (eds.). *Vanishing Languages in Context: Ideological, attitudinal and social identity perspectives*. Frankfurt: Peter Lang, 2016. Pp. 195–222.
- ²⁵ Plašāk par tām sk. Leikuma L. Latgalistikas konferences — Sanktpēterburgā un Rēzeknē. *Baltu filoloģija*. XVIII (1/2). 2009. 133.–138. lpp.; Lazdiņa S., Leikuma L., Nau N. *Latgalistikas konferenču turpinājums (2010–2013)*. 2014. http://home.lu.lv/~pva/.../BF_Starpt%20latgalistikas%20konf_23-04-2014.doc. Sk. 10.10.2017; rakstu krājumu "Latgalistikys kongresu materiali" <http://www.lu.lv/filol/latgalistica/index.htm>; žurnālu "Via Latgalica" <http://journals.ru.lv/index.php/LATG>.
- ²⁶ Šuplinska I., Leikuma L. 2011, *op. cit.*, 205.–212. lpp. (205. lpp.).
- ²⁷ Būtiskākie ir īstenoti RTA: ESF projekts "Teritoriālās identitātes lingvokulturoloģiskie un sociālekonomiskie aspekti Latgales reģiona attīstībā" (2009–2012); Latvijas–Lietuvas pārrobežu sadarbības programmas projekts "Humanitārās izglītības pētniecības infrastruktūras izveide Austrumlatvijā, Lietuvā" (2010–2012, <http://hipilatlit.ru.lv/lv/>); Latvijas–Lietuvas–Baltkrievijas pārrobežu programmas projekts "Virtuālā pagātne — muzeju nākotne" (2012–2014, <http://futu-reofmuseums.eu/lv/>).

- ²⁸ Uļanovska S. *Pūļu Inflantejis latviši, i seviški Rēzeknis aprīņa Viļānu pogosta*. Etnografiskys tāluojums. Reiga, 2011; Ačinskas latgaliešu biedrības izdevumi skatāmi: <http://www.latgalec-ru.narod.ru/publikacii.htm>.
- ²⁹ Īpaši A. Stafeckas izdošanai sagatavotie izdevumi: A. Jūrdžs “Myužēigays kalindērs” (1999); “Evangēlia toto anno 1753. Pirmā latgaliešu grāmata” (2004).
- ³⁰ Documentation for ISO 639 identifier: lav, 2010. <http://www-01.sil.org/iso639-3/documentation.asp?id=lav>. Sk. 10.10.2017.
- ³¹ Plašāk par to, cik ilgs laiks bija nepieciešams MK papildinājumu veikšanai, sk. materiālu apkopojumu: Ceļā iz regionāluos volūdys statusu. Grām.: *Latgalistikys kongresu materiali II*. Rēzekne: Rēzeknis Augstškola, 2010. 200.–227. lpp. http://www.lu.lv/filol/latgalistica/doc/LKM_2.pdf. Sk. 10.10.2017; datus par latgaliešu valodas lietotājiem: LR Centrālā statistikas pārvalde: Latviešu valodas paveida — latgaliešu valodas lietošana. 2012. <http://www.csb.gov.lv/notikumi/latviesu-valodas-paveida-latgaliesu-valodas-lietosana-35066.html>. Sk. 10.10.2017.
- ³² Vanags P. (red.) Latviešu valodniecības attīstība: informatīvi izglītojoša elektroniskā karte. 2015. <http://www.lingvistiskakarte.lv/info/1>. Sk. 2017.10.09.
- ³³ Latvejis Republikys Satversme. 1922. <https://www.scribd.com/doc/112414998/LR-Satversme-Latgaliski>. Sk. 2017.10.09.
- ³⁴ Sk. žurnālu “Jurista Vārds” (2011. g. 25. okt.).
- ³⁵ Levits E. Latgales Pirmā kongresa valststiesiskā nozīme. Rēzekne: RTA, 2017. <http://journals.ru.lv/index.php/LATG/article/view/2698>. Sk. 2017.10.09.
- ³⁶ *Latvejis Republikys Satversme*. Rīga: Publisko tiesību institūts, 2017. 60 lpp.
- ³⁷ Valsts valodas likums. <https://likumi.lv/doc.php?id=14740>. Sk. 2017.11.09.
- ³⁸ Liepa D. Valodas politikas nozīmīgāko notikumu atspoguļojums plašsaziņas līdzekļos. Grām.: *Valodas situācija Latvijā 2010–2015*. Rīga: Latviešu valodas aģentūra, 2016. 219.–254. lpp.
- ³⁹ MK rīkojums Nr. 630 (2014. 03.11). Valsts valodas politikas pamatnostādnes 2015.–2020. gadam. http://www.valoda.lv/wp-content/uploads/docs/Normative_dok/valstsvalodaspolitikaspam_atnostadnes2014lidz2020.pdf. Sk. 2017.10.10.
- ⁴⁰ Ehala M., Zabrodskaja A. Ethnolinguistic vitality of ethnic groups in the Baltic countries. In: Smyth S., Opitz C. (eds.). *Negotiating linguistic, cultural and social identities in the post-soviet world*. Bern: Peter Lang AG, 2013. Pp. 45–87.
- ⁴¹ Zelče V. Latvijas iedzīvotāju sociālās atmiņas kopienas un identitāte. Grām.: Rozenvalds J., Zobena A. (zin. red.). *Daudzpusīgās un mainīgās Latvijas identitātes*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2014. 195.–206. lpp. (200. lpp.)
- ⁴² Šuplinska I. Gruomota. Grām.: Šuplinska I. (zin. red.). *Latgolys lingvoteritorialuo vuordineica II*. Rēzekne: Rēzeknis Augstškola. 2012. 229.–232. lpp.
- ⁴³ Andronovs A., Leikuma L. Par latgaliešu valodas rakstu jeb literārās valodas kopšanu. *Baltu filoloģija*. XVIII (1/2). 2009. 5.–15. lpp.; Leikuma L. Par latviešu “rakstu” un “literāro” valodu. Artura Ozola koncepcija mūsdienās. *Res Latvienses. II. Arturs Ozols (1912–1964). In honorem*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds. 2013. 85.–99. lpp.
- ⁴⁴ Skujiņa V. (atb. red.). *Valodniecības pamatterminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: LU Latviešu valodas institūts. 2007. 624 lpp. (204. lpp.)
- ⁴⁵ Par “pareizo” un “nepareizo” latviešu valodu. Saruna ar LU Humanitāro zinātņu fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas Baltu valodniecības katedras vadītāju profesori Lidiju Leikumu. Latvijas Nacionālā fronte. 2017. g. 30. jūl. <http://fronte.lv/2017/07/par-pareizo-un-nepareizo-latviskumu>. Sk. 2017.10.10.

Par autorēm

Dr. philol. Ilga Šuplinska ir profesore Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmijā, šīs akadēmijas Reģionālistikas zinātniskā institūta vadošā pētniece. Pētījumu jomas: reģionālistika, latgalistika, novadmācība; daiļdarba recepcijas problēmas un metodoloģija; kreativitātes loma literāro spēju izkopšanā, literatūras apguvē.

Dr. philol. Lidija Leikuma ir profesore Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu fakultātē, ir šīs fakultātes Latvistikas un baltistikas nodaļas Baltu valodniecības katedras vadītāja. Pētījumu jomas: reģionālistika, latgalistika; dialektoloģija, toponīmika, latviešu valodas un valodniecības vēsture.

About the authors

Dr. philol. Ilga Šuplinska is a professor at Rēzekne Academy of Technologies, she is the leading researcher of the Research Institute for Regional Studies of this Academy. Research areas: regional studies, Latgalian studies, regional theory; reception problems and methodology of a work of art; the role of creativity in the improvement of literary skills and mastering of literature.

Dr. philol. Lidija Leikuma is a professor at the University of Latvia, Faculty of Humanities, she is the head of the Department of Latvian and Baltic Studies, Chair of Baltic Linguistics. Research areas: regional studies, Latgalian studies; dialectology, toponomastics, history of the Latvian language and linguistics.

THE MOST SIGNIFICANT RESULTS AND CHALLENGES IN LATGALIAN STUDIES (2008–2017)

Ilga Šuplinska

ilga.suplinska@rta.lv

Lidija Leikuma

lleikuma@inbox.lv

Summary

Keywords: *Latgalian studies (Latgalistics), State Language Law, Latgalian (literary) language, language and education policy, studies of local culture*

The article consists of two parts: the first one describes the most important events and their outcome in Latgalian studies (Latgalistics) (2008–2017), giving reference to more detailed information; the second part highlights discourses prevailing in the society and media that hinder the development of Latgalian studies, negatively affecting the development of the region as a whole.

The article also addresses the current status of the Latgalian language in the legislation and from the viewpoint of the language history researchers.

There are three main tasks set for Latgalian studies (2011–2017): public education, development of study materials and interdisciplinary research. No distinct lines can be drawn to clearly separate these areas of activity, but there are individual, productive measures that focus on one direction or another. An innovative step is to provide for the establishment and implementation of a cultural training course in general education schools.

One of the most important results of Latgalian studies includes the international conferences and collected papers published after the conferences. They can be viewed in two applications: <http://www.lu.lv/filol/latgalistica/index.htm>, where the attachments of the human sciences magazine *Via Latgalica — Materials of the Congress of Latgalistics* are available and the journal itself at <http://journals.ru.lv/index.php/LATG>. Other events have also been productive.

At the same time, disregard or “failure to notice” the achievement of Latgalian studies at the national level makes it necessary to return to the same issues again and again for years, thus hindering the expansion of the functioning of the Latgalian language and the review of the content of the teaching materials for schools, in order to correctly reflect the diverse history of Latgale. Hence, Latgalian studies still has to face many challenges.

In the absence of a clear definition of the status of the Latgalian written language, there still arise infertile disputes over the names of the Latvian language types. Misunderstandings and unnecessary outrage are sometimes caused by the frequently used term ‘the Latgalian language’, although behind this term no search of the “third living Baltic language” is hidden, not at least by Latvians themselves. Just for the sake of simplicity, we usually speak about ‘the Latvian language’, thus understanding the Latvian literary language, and with the term ‘the Latgalian language’, we usually understand the Latgalian written or literary language.

Is the demand of the 4th World Summit of Latgalians, to respect a second type of the Latvian language in order to maintain, cultivate and develop it in the future, to be more widely used in Latgale and elsewhere in Latvia, a separatist intention? Should the 165 000 of Latgalian language users registered during the 2011 Population Census, shrink to some critical level for the state language policy makers to begin to strengthen the Latvian identity with the Latgalian component and to actually support the full existence and succession of the Latgalian language?